

УДК 676.001.12/18

**СУЧАСНИЙ СТАН УМОВ ТА БЕЗПЕКИ ПРАЦІ НА ПІДПРИЄМСТВАХ
ЛЕГКОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ**

Т.Л. ІЗОВІТ

Всеукраїнське Об'єднання роботодавців «Укрлегпром»

Асоціація підприємств легкої промисловості та постійно проводить моніторинг ситуації на підприємствах легкої промисловості з питань безпеки праці та працює над удосконаленням існуючої нормативної бази

Стан умов та безпеки праці в Україні характеризується наявністю та зростанням питомої ваги небезпечних та шкідливих виробничих факторів у загальній системі виробничих факторів, які обумовлюють ризики ушкодження для здоров'я та життя працюючих. Кількість працівників, які працюють у несприятливих умовах праці висока і коливається в окремих видах економічної діяльності від 25 до 60 відсотків. Рівень виробничого травматизму на підприємствах легкої промисловості України з урахуванням обсягів виробництва продукції є одним з найвищих у світі.

Законодавче закріплення можливості виконання робіт у таких умовах праці з отриманням відповідних пільг та компенсацій знайшло своє відображення в статті 7 Закону України "Про охорону праці", яка визначила, що працівники, зайняті на роботах з важкими та шкідливими умовами праці, безоплатно забезпечуються лікувально-профілактичним харчуванням, мають право на оплачувані перерви соціально-оздоровчого призначення, скорочення тривалості робочого часу, додаткову оплачувану відпустку, пільгову пенсію, оплату праці в підвищеному розмірі, що надаються при перевищенні встановлених граничнодопустимих нормативів, засвідчених відповідними протоколами під час проведення атестації робочих місць.

У легкій промисловості технологічні процеси супроводжуються виділенням в повітря виробничих приміщень небезпечних та шкідливих виробничих факторів, які погіршують стан умов праці.

У виробничих приміщеннях, особливо при переробці бавовни, вовни та лляного волокна, утворюється пил природного та штучного походження, неоднорідний по своєму складу. Він складається з органічних часток, які можуть містити в собі диоксид кремнію. Надмірна кількість пилу в цехах може привести до передчасного зносу обладнання, до пожежі та вибухів, забруднення вікон та світильників; поглинання корисних для людини ультрафіолетових променів, зниження освітлення. Виробничий пил приводить до захворювань шкіри (кон'юнктивіт, подразнення шкіри, екземи, подразнення верхніх дихальних шляхів) та внутрішніх органів (астматичне захворювання легень, гострі отруєння, тяжкі хронічні захворювання). Фіброгенна та токсична дія пилу приводить до стомлювання, погіршення самопочуття, ослаблення моторно-рефлекторної реакції, що спричиняє умови для виникнення травм у працівників.

Несприятливий мікроклімат створюється в результаті виробничої діяльності. Зайве тепло, що випромінюється від працюючого устаткування приводить до перегріву працівника, у результаті чого терморегуляція тіла порушується. Це приводить до зростання простудних, серцево-судинних, бронхолегеневих та інших захворювань. У швейному, трикотажному та шкіргалантерейному виробництві

за факторами виробничого середовища і трудового процесу у декілька раз підвищений рівень інфрачервоного випромінювання.

Шум є одним з головних шкідливих факторів у ткацькому виробництві. На трикотажних підприємствах – на робочих місцях обробника ворсу, в'язальника та апретурника також підвищений рівень шуму. У швейному цеху джерелом шуму та вібрації є швейні машини багатьох класів – механізми голководіння, ниткопритягувачі та переміщення матеріалів.

Ткачі, швачки працюють у підвищеному шумовому полі, хоча максимально припустимий рівень шуму 80 дБ. Поступово наростає небезпека втрати слуху. Приглухуватість, неврити - цей фактор присутній майже в кожного другого працівника. При цьому багато випадків, коли самі працівники ігнорують використання засобів індивідуального захисту, які значно знижують ризик захворювання, наприклад, беруши в текстильному виробництві.

Особливі вимоги до рівня освітлення виникають у швейному і розкрійному цехах. Більшість операцій, які виконуються в цих цехах, це роботи, що характеризуються високим ступенем точності і вимагають напруги зору протягом всієї робочої зміни.

Дуже серйозний небезпечний виробничий фактор – електромагнітні випромінювання, які дають двигуни, кабелі, освітлювальні прилади, лампи галогенні.

В Україні існує державна система охорони праці, яка на законодавчому рівні визначена Законом України “Про охорону праці”, Кодексом законів про працю України, Законом України “Про загальнообов’язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності” та прийнятих відповідно до них нормативно-правових актів, дотримання яких дає змогу роботодавцю створити на виробництві безпечні умови праці.

Проте, рівень нещасних випадків у легкій промисловості залишається ще досить значним. Це пов’язано з тим, що значно знижується надійність та безпечність устаткування підприємств галузі через їх моральне та фізичне старіння. Основне технологічне обладнання в легкій промисловості, а особливо в текстильній галузі, що морально та фізично застаріле, становить близько 80 відсотків.

Високий рівень виробничого травматизму та професійних захворювань в галузі вказує також на те, що стан безпеки та умов праці на виробництві не повною мірою відповідає вимогам чинного законодавства та нормативно-правових актів з охорони праці. З розвитком різних форм власності втрачено принцип цілісності системи управління охороною праці, відбулася зміна у бік її спрощення. За підсумками 2010 року в легкій промисловості зареєстровано 7121 страхувальник (підприємство), основна частка яких являються суб’єктами малого бізнесу. На більшості підприємств відсутні служби охорони праці, а там, де вони існують, то вони не завжди виконують свої обов’язки, вважаючи питання охорони праці другорядними. Комплекс заходів, спрямованих на забезпечення здорових та безпечних умов праці, повинен розвиватися гармонійно із зростанням обсягів виробництва продукції, а в ідеалі – дещо їх випереджати. Адже здоров’я та життя працюючих – основна цінність нації.

Фінансування в сфері охорони праці спрямовується переважно на подолання наслідків небезпечних і шкідливих умов праці, а не на їх попередження та проведення профілактичних заходів. Одночасно рівень витрат на охорону праці в загальному обсязі валового внутрішнього продукту та промислової продукції постійно зменшується.

Фактичний стан справ на підприємствах легкої промисловості свідчить про те, що питанням охорони праці приділяється недостатньо уваги. Рівень виробничого травматизму в легкій промисловості залишається ще досить високим. Так, у легкій промисловості в 2008 році зареєстровано 88 нещасних випадків, з них 2 працівники травмовано зі смертельним наслідком:

- контролер матеріалів та виробів виробництва інших текстильних виробів (17.54.9) через неякісну розробку проектної документації на будівництво, реконструкцію виробничих об'єктів, будівель, споруд, обладнання, устаткування тощо;
- механік виробництва взуття (19.30.1) через незадовільний технічний стан засобів виробництва.

У 2009 році зареєстровано 49 нещасних випадків, з них 1 працівник – майстер цеху виробництва шкіри (19.10.0) травмовано зі смертельним наслідком через недосконалість технологічного процесу, його невідповідність вимогам безпеки.

У 2010 році зареєстровано 42 нещасних випадки, з них 2 працівники травмовано зі смертельним наслідком:

- майстер цеху камвольного прядіння вовняних волокон (17.13.0) через невиконання посадових обов'язків;
- чистильник-точильник чесальних апаратів виробництва інших текстильних виробів (17.54.9) через невиконання вимог інструкцій з охорони праці.

Високий рівень травматизму свідчить про те, що стан умов та безпеки праці не повною мірою відповідає вимогам чинного законодавства та нормативно-правових актів з охорони праці.

У легкій промисловості спостерігається тенденція щодо зниження рівня виробничого травматизму. Кількість потерпілих від нещасних випадків на виробництві щорічно зменшується. Так, за 2010 рік кількість потерпілих від нещасних випадків на виробництві у порівнянні з 2005 роком зменшилася в 4,8 рази. Якщо за 2005 рік кількість потерпілих становила 333 особи, то за 2010 рік – 70 осіб, що в 4,8 рази менше. А кількість потерпілих у прядінні бавовняних волокон (КВЕД 17.11.0) зменшилася в 65,3 рази, з 196 осіб у 2005 році до 3 осіб у 2010 році.

Для запобігання нещасним випадкам на виробництві, викликаних умовами праці необхідно проводити профілактичні заходи. З метою ефективного проведення профілактичних заходів, спрямованих на усунення шкідливих і небезпечних виробничих факторів, запобігання нещасним випадкам на виробництві, які загрожують життю і здоров'ю працюючих, Міністерством промислової політики України та Фондом соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійної захворюваності України розроблено програму поліпшення стану безпеки, гігієни праці та виробничого середовища.

Програмою передбачено вивчення умов праці працюючих – виявлення та усунення шкідливих та небезпечних виробничих факторів на робочих місцях; проведення аналізу за ступенями шкідливості у тих галузях економіки, де за останні роки зафіксовано найбільший рівень травматизму та професійної захворюваності, а також заходи щодо впливу шкідливих та небезпечних факторів у даних галузях, а саме: поліпшення організаційних заходів з охорони праці, модернізації чи заміни обладнання та технологій, медико-профілактичних заходів, застосування засобів колективного та індивідуального захисту працюючих на робочих місцях.

Дані щодо кількості потерпілих від нещасних випадків на виробництві у легкій промисловості за видами економічної діяльності за 2008 – 2010 роки:

КВЕД	Назва виду економічної діяльності	2008 рік	2009 рік	2010 рік
Всього по Україні		25 188	20 058	26485
Всього по легкій промисловості		113	72	70
17.11.0 – 17.40.2	Прядильне виробництво, ткацьке виробництво, оздоблення тканин та текстильних виробів, виробництво виробів з текстилю	42	38	26
17.51.1 – 17.54.3	Виробництво килимів та килимових виробів, канатів , мотузок, шпагату, нетканих матеріалів та виробів з них, виробництво фетрових виробів, інших текстильних виробів	15	6	11
17.60.0	Виробництво трикотажного полотна	2	0	1
17.71.0	Виробництво панчішно-шкарпеткових виробів	4	2	2
17.72.1 – 17.72.2	Виробництво трикотажних виробів	1	1	0
18.10.1 – 18.24.0	Виробництво одягу з шкіри, виробництво робочого одягу, виробництво верхнього та спіднього одягу, виробництво іншого одягу та аксесуарів	24	12	19
18.30.1 – 18.30.3	Вичинка та фарбування хутра й овечих шкур, виробництво виробів з хутра	1	1	0
19.10.0 – 19.20.2	Виробництво шкіри, шкіряних галантерейних та дорожніх виробів	11	3	6
19.30.1 – 19.30.2	Виробництво взуття	13	9	5

Безпека праці в значній мірі залежить від забезпечення підприємств нормативно-правовими актами з охорони праці, які повністю відповідають як вимогам чинного законодавства в Україні так і вимогам європейського законодавства, спрямованих на реалізацію права людини на безпечні та здорові умови праці.

З метою зменшення нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань за підтримки Української асоціації підприємств легкої промисловості розроблені, затверджені наказами Держгірпромнагляду України і зареєстровані в Міністерстві юстиції України наступні нормативно-правові акти з охорони праці:

Правила охорони праці для працівників:

- швейного виробництва;
- трикотажного виробництва;
- шкіряного виробництва;
- бавовняного виробництва;
- вовняного виробництва;
- взуттєвого виробництва;

- виробництва нетканих матеріалів;
- фарфоро-фаянсової промисловості.

Норми безплатної видачі спеціального одягу, спеціального взуття та інших засобів індивідуального захисту для працівників:

- шкіряного виробництва;
- взуттєвого виробництва;
- бавовняного виробництва;
- трикотажного виробництва;
- швейного виробництва.

Примірні інструкції з охорони праці працівників основних професій:

- шкіряного виробництва;
- взуттєвого виробництва;
- бавовняного виробництва;
- трикотажного виробництва;
- швейного виробництва.

У 2011 році на завершальній стадії розроблення наступні нормативно-правові акти з охорони праці:

Правила охорони праці при виробництві:

- хутра та виробів з хутра;
- шкіргалантерейних виробів.

Норми безплатної видачі спеціального одягу, спеціального взуття та інших засобів індивідуального захисту для працівників:

- виробництва нетканих матеріалів;
- фарфоро-фаянсового виробництва.

Результатом впровадження в дію даних нормативно-правових актів з охорони праці є зменшення виробничого травматизму і професійних захворювань на підприємствах легкої промисловості.

З 1 січня 2012 року вводиться в дію новий Класифікатор видів економічної діяльності (КВЕД ДК009-2010). У зв'язку з цим Виконавчою дирекцією Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України підготовлено нову Класифікацію видів економічної діяльності за професійним ризиком виробництва та розроблено новий Порядок розрахунку тарифів на соціальне страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань.

Розрахунки розмірів страхових тарифів на соціальне страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань на 2012 рік розроблені з урахуванням фактичного стану травматизму та професійних захворювань в галузях економіки, які підлягають затвердженню Кабінетом Міністрів України та Верховною Радою України. Дана класифікація видів економічної діяльності за професійним ризиком виробництва включає 67 класів. Окремі види економічної діяльності легкої промисловості мають найвищі класи ризику, до яких можуть бути віднесені:

- підготовка та прядіння текстильних волокон;
- ткацьке виробництво;
- оздоблення текстильних виробів;

- виготовлення виробів із хутра;
- дублення шкіри і оздоблення шкіри, вичинка та фарбування хутра;
- виробництво дорожніх виробів, сумок, лимарно-сідельних виробів зі шкіри та інших матеріалів.

Така ситуація із підвищенням класів ризику для видів економічної діяльності легкої промисловості склалася через зменшення кількості економічно активних підприємств, тобто, за останні роки припинили виробничу діяльність від 40 до 80 відсотків підприємств. Проте, зобов'язання з виплати пенсій по інвалідності та потреб на медико-соціальні послуги залишилися за працюючими підприємствами. За статистичними даними за 2010 рік значна кількість підприємств легкої промисловості були економічно неактивні. Так, за видами економічної діяльності кількість активних підприємств:

підготовка та прядіння текстильних волокон – із 77 підприємств тільки 29 підприємств є економічно активні (38 %);

ткацьке виробництво – із 44 підприємств 18 підприємств економічно активні (41 %);

виготовлення виробів із хутра – із 29 підприємств 17 підприємств економічно активні (58 %).

Таким чином, із 44 видів економічної діяльності в легкій промисловості 20 видів є дотаційними, тобто не забезпечують витрати на обслуговування своїх потерпілих.

Така ситуація склалася через банкрутство та ліквідацію значної кількості підприємств з різними видами економічної діяльності. Окремі з них: ВАТ «Нововолинська бавовнопрядильна фабрика», Червоноармійський льнозавод, ВАТ «Долинська бавовнопрядильна фабрика», ЗАТ «Одеська фабрика технічних тканин», ВАТ «Чернігівовна», ВАТ «Льнотекс», ЗАТ «Дарна», ЗАТ «Українське хутро», ВАТ «Бердичівське шкіроб'єднання ім. Ілліча», АТ «Харківське виробниче об'єднання «Більшовик» та інші. У зв'язку з цим в новому розрахунку тарифів на соціальне страхування від нещасних випадків на виробництві весь тягар лягає на працюючі підприємства. Такі непосильні суми відрахувань негативно вплинуть на їх фінансово-економічний стан та виробничу діяльність.

За даними Фонду розмір інтегрального показника професійного ризику, який враховує рівень виробничого травматизму, професійних захворювань та загальну суму видатків на здійснення страхування, які склалися за видами економічної діяльності в цілому по видах економічної діяльності, що відносяться до легкої промисловості складає: без урахування витрат Фонду – 0,90 %; з урахуванням витрат Фонду – 1,08 %.

На засіданні правління Української асоціації підприємств легкої промисловості, що відбулося 29 серпня 2011 року, прийнято рішення звернутися до Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України про встановлення на 2012 рік єдиного розміру страхового тарифу на загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання для всіх видів економічної діяльності, що відносяться до легкої промисловості, у розмірі 1,0 %. Це пом'якшить ситуацію в легкій промисловості та спростить ситуацію з віднесенням до класу професійного ризику виробництва підприємств, які працюють за різними видами економічної діяльності.